

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. V св. 9—10

БЕОГРАД 1954

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: О сложеним реченицама и сродним појавама . . .	297
2. М. Стевановић: Акценат радног глаголског придева . . .	306
3. М. С. Московљевић: Шта је исправније: пише се „великим словом“ или „с великим словом“?	319
4. А. Белић: О расправи дра М. Московљевића	326
5. В. М. Мићовић: Значење израза <i>пламени мачеви</i> и сл. у на- родним песмама	329
6. Р. Ј.: Требачки, трепачки или трепчански?	334
7. С. Матић: Један Вуков латинизам	337
8. Д-р Милка Ивић: О значењима заменице <i>којешта</i>	341
9. М. Беговић: Поковац и поковина	347
10. И. Стевовић: Акценат у изговору неких спикера Београд- ског радија	349
11. Језичке поуке	354

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Рукотис

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1954

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

О РАСПРАВИ ДРА М. МОСКОВЉЕВИЋА

Морао бих написати велики чланак кад бих хтео ставити на своје место све о чему говори М. Московљевић. Ја то нећу чинити већ ћу се задржати само на најглавнијим стварима.

Пре свега морам објаснити шта је то инструментал за начин и чиме се он одликује од инструментала оруђа (ја узимам овде, углавном, однос инструментала оруђа и начина). Уствари, инструментал оруђа може постати увек и инструментал за начин ако се два или више инструментала за оруђе између себе пореде или ако се каквим придевом покаже разлика у средствима или оруђима. Чим се рече: он не пише оловком него пером, тиме се износи синтаксички начин, разлика у оруђу, што и јесте начин, као кад би се рекло: *певаху тихим гласом* и сл. Према томе, ако неко тврди да нешто није инструментал начина него оруђа, он тиме ниуколико не доказује да нешто не треба писати инструменталом без са, него само износи мишљење да треба друкчије гледати на тај инструментал. Кад речемо: *То треба штампати курзивом, а не масним словима*, ту смо употребили инструментал за начин; али ако ко и не хтедне тако разумети тај инструментал, он ипак не може никакo доказати да је ваљало друкчије написати ту синтагму. Исто тако кад речемо: *Београд ваља написати почетним великим словом, а не малим*, ту имамо инструментал за начин, а ако ко хоће да разуме тај инструментал као оруђе, што је, по мом мишљењу, сасвим неисправно, он ипак не може доказати да тај инструментал треба икако друкчије писати до без с (или са).

Али сада долазимо до главног суда Московљевићева. Он сматра да је у изразу: *Београд се пише са великим почетним*

словом — „са великим почетним словом“ атрибуцка одредница уз реч *Београд* и да, према томе, нема никаква посла са глаголским обликом. То је сасвим погрешно, што није тешко доказати. Московљевић је овде помешао ствари које се не смеју мешати. Истина је да „са великим почетним словом“ може бити у нарочитим случајевима атрибуцка одредница, али тада је њена функција сасвим другачија него што је у горњој Московљевићевој реченици. Може се употребити *Београд*, *са великим почетним словом*, што би значило „Београд који има велико почетно слово“, и уз такву синтагму која значи засебну, потпуну целину не може се рећи само „пише се“ јер се то „пише се“ садржи већ у ономе „са великим почетним словом“, и када би се хтело, по сваку цену, употребити „пише се“, оно би се морало употребити са каквим временским или ма каквим другим додатком (напр.: „пише се кад се хоће да означи географско име“ или сл.). Према томе, не може се у таквом случају употребити само „пише се“, што значи да и само Московљевићево тумачење није добро. Међутим кад хоћемо да покажемо како се реч „Београд“ пише, а то је наша намера када речемо „Београд се пише почетним великим словом“, онда морамо употребити нешто чиме тај начин може бити исказан а то је, у овом случају, инструментал за начин „почетним великим словом“. У том случају употреба предлога „са“ сасвим је неумесна јер би значила какву заједницу или нешто слично, чему овде нема ни места ни смисла.

И тако, „Београд са великим почетним словом“ може, додуше, бити у појединим случајевима синтагма са атрибуцком одредбом, али се она не тиче глагола „писати“, већ претставља сасвим засебан појам. Тај појам се може узети као субјекат уз најразличније глаголе као: *Београд са великим почетним словом употребљава се, налази се и сл.*; а кад се употреби уз глагол *писати*, онда се тим глаголом као предикатом према целој синтагми као предмету може, поред онога што је у синтагми речено, изнети и нешто друго. Али тада је појам о писању речи *Београд* дат

као потпун, као готов; а у синтагми „Београд са почетним словом“ не пита се како се Београд пише, већ се даје писање те речи у опису, тј. „који има почетно велико Б“ или „када има почетно велико Б“ или сл.; међутим у правопису се даје упутство не како је што написано него како што треба написати, и зато ту уз глагол „писати“ мора доћи његова начинска допуна или инструментал за начин.

Московљевић мисли да су начински инструменти ретки и да их срећамо, углавном, у народним песмама. То није тачно. Таквих инструмената има на сваком кораку: *ићи кораком, говорити шапато, промуклим гласом, рађено руком, а не машином* итд.

Ја мислим, међутим, да су случајеви у којима имамо употребу предлога с са инструменталом у значењу одређеном — могли утицати на увлачење с и тамо где му није место, тј. када инструментал има начинско значење. Другим речима, ја сматрам да су случајеви као *Београд, са почетним великим Б, име је великом граду Србије* могли утицати, а, наравно, и сви слични случајеви, на исправно писање *Београд се пише почетним великим словом* и давати неисправно са *почетним* и сл. Ја сам то хтео рећи већ у првом свом чланчићу о овој особини нашег језика, али ми је то случајно изостало. То се не јавља само овде него има тога и у другим сличним везама; зато има каткада колебања у употреби предлога с у овим случајевима, као што сам то показао у свом ранијем чланку.

А. Белић